

Vzdelávací štandard v predmete psychológia

(zostavili: Lenka Sokolová, Miroslava Lemešová, Radomír Masaryk, 2013, publikované ako príloha monografie Psychológia v sekundárnom vzdelávaní. BA: Univerzita Komenského, 2013.)

Východiská pre návrh vzdelávacieho štandardu v predmete psychológia

- Výskumné a štatistické dáta o vyučovaní psychológie na Slovensku, ktoré utvárajú obraz a vymedzujú potreby predmetu psychológia v našom sekundárnom školstve.
- Komparácia vzdelávacích štandardov a modelov vyučovania psychológie vo Veľkej Británii, v USA, v Dánsku, v Českej republike a na Slovensku.
- Praktické overenie navrhovaného štandardu pri výučbe voliteľného predmetu psychológia na gymnáziu.

CHARAKTERISTIKA PREDMETU PSYCHOLÓGIA

Predmet psychológia sa vyučuje formou povinne voliteľného (klasifikovaného) alebo výberového (neklasifikovaného) predmetu v rozsahu 2-5/hod. týždenne v predposlednom a/alebo poslednom ročníku gymnázií a niektorých stredných odborných škôl. Z predmetu je možné na gymnáziách zložiť ústnu maturitnú skúšku, pričom absolvovanie seminára nie povinnou podmienkou voliteľnej maturitnej skúšky.

Vedomosti, postoje a spôsobilosti získané štúdiom psychológie študenti a študentky uplatnia v osobnom živote, v interpersonálnych vzťahoch, partnerskej a rodičovskej role, v profesiách zameraných na prácu s ľuďmi a pri vysokoškolskom štúdiu nielen v študijnom programe psychológia ale aj v programoch zameraných na sociálne vedy, vedy o človeku, učiteľstvo a pod.

CIELE PREDMETU PSYCHOLÓGIA

Všeobecné ciele predmetu psychológia:

Cieľom predmetu psychológia je rozvíjanie psychologického myslenia a psychologickéj gramotnosti študentov a študentiek – využitie aparátu psychologického poznania pre kritické hodnotenie prežívania a správania, psychického zdravia, individuálnych, rodinných a medziskupinových vzťahov, riešenia konfliktov, reziliencie a zvládania záťaže, komunikácie, postojov, hodnôt, morálneho vývinu, diskriminácie a predsudkov:

- Študent/ka získa základné poznatky o psychológii ako vedeckej disciplíne – o jej predmete, metódach, histórii, utváraní poznatkového aparátu a praktickom uplatnení psychológie.
- Študent/ka získa základné poznatky o psychickom živote a osobnosti jednotlivca – o jej vývine, zákonitostiach, procesoch, stavoch a vlastnostiach, ktoré prispievajú k rozvoju sebapoznania, vnímaniu a porozumeniu psychologickéj kauzality v konkrétnych životných situáciách.
- Študent/ka nadobudne schopnosť kriticky vnímať a hodnotiť správanie seba a druhých, korigovať svoje názory, postoje a správanie a hľadať adekvátne spôsoby riešenia rôznych životných situácií.

Čiastkové ciele predmetu psychológia s ohľadom na rozvoj životných kompetencií:

Študenti a študentky vedia:

- Korektne používať psychologickú terminológiu, vysvetliť a uviesť príklady psychických procesov a javov v rozsahu obsahového štandardu predmetu na danom type školy.
- Rozlíšiť rôzne oblasti psychologickéj činnosti, vedia, kde sa možno stretnúť s profesiou psychológa a aké sú princípy praktickej psychologickéj činnosti.
- Aplikovať psychologické poznanie na každodenný život, na základe analýzy a syntézy psychologických poznatkov navrhovať a aplikovať riešenia v bežných životných situáciách (školských, rodinných, partnerských, pracovných a pod.).
- Kriticky hodnotiť rôzne oblasti verejného života a diania s ohľadom na aktuálny stav psychologického poznania v rozsahu obsahového štandardu predmetu na danom type školy.
- Kriticky hodnotiť mediálne obrazy psychologických javov prezentovaných v beletristických, publicistických či populárnych médiách (printových, audiovizuálnych a digitálnych).

Študenti a študentky si uvedomia:

- Význam psychologického poznania a myslenia pre osobný život a osobnostný rast jednotlivca.
- Význam duševnej hygieny a zdravého životného štýlu ako podpory duševného zdravia a prevencie maladaptívneho riešenia záťažových situácií.
- Dôležitosť a význam etických princípov vo výskumnej, diagnostickej, poradenskej aj terapeutickéj práci psychológa či psychologičky.
- Vplyv multikultúrnej diverzity a interindividuálnej odlišnosti – nadobudnú vyššiu citlivosť pre inakosť v bežných životných kontextoch.

Študenti a študentky dokážu:

- Kriticky čítať a pracovať s odborným psychologickým textom.
- Navrhnuť a/alebo kriticky zhodnotiť jednoduchý výskumný dizajn.
- Spracovať správu z prieskumu a/alebo kritickú esej k výskumnému problému.
- Vyhodnotiť a interpretovať cvičenia a didaktické experimenty zamerané na porozumenie kognitívnych procesov a skupinových javov.
- Použiť konkrétne techniky a stratégie v každodennom živote (napr. stratégie učenia, techniky komunikácie).

METÓDY A STRATÉGIE VÝUČBY:

- Prezentačné metódy s podporou informačno-komunikačných technológií (prezentácie, videá, online simulácie a experimenty),
- Diskusné metódy (motivačné, konštruktivistické a hodnotiace),
- Práca s textom (kritické čítanie, čítanie s porozumením zamerané na odborné texty, vyhľadávanie zdrojov),
- Skupinová práca (skupinové diskusie, riešenie problémových úloh, skupinové projekty),
- Didaktické experimenty a psychologické cvičenia,
- Psychologické a inscenačné hry (zážitkové učenie, prvky sociálno-psychologického tréningu),
- Študentské výskumné štúdie (tvorba a evaluácia projektu, vyhľadávanie zdrojov, spracovanie správy, používanie digitálnych technológií (prezentácie, videoprojekty a pod.).

HODNOTENIE

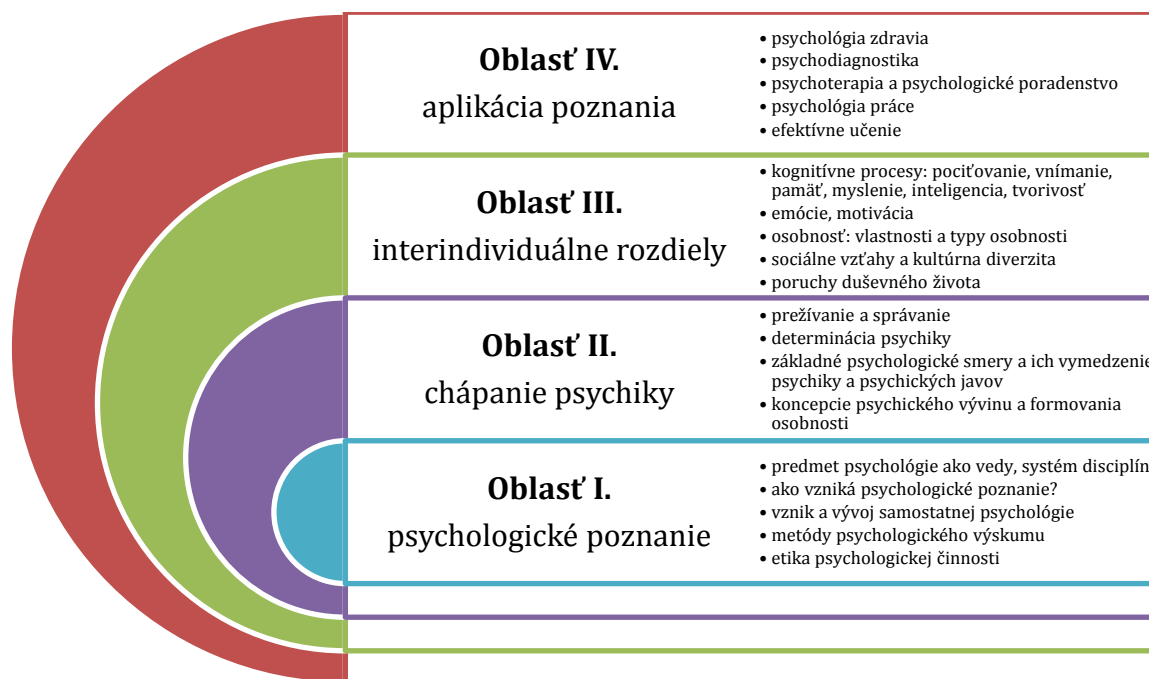
- Didaktické testy spracované v súlade s revidovanou Bloomovou taxonómiou kognitívnych procesov, t. j. zamerané na nižšie aj vyššie kognitívne procesy (klasifikácia),
- Kritické eseje k psychologickým experimentom spojené s prezentáciou (klasifikácia/slovné hodnotenie),
- Vlastné výskumné štúdie spojené s prezentáciou (klasifikácia/slovné hodnotenie).

ODPORÚČANÉ UČEBNICE A INFORMAČNÉ ZDROJE

- M. Košč: Základy psychológie. Bratislava: SPN, 1994 (prvé vydanie).
- M. Zelina a kol.: Psychológia 1, 2, 3, 4. Bratislava: SPN. (učebnice pre pedagogické a sociálne akadémie).
- Kol.: Psychológia pre –násťročných. Bratislava: Ikar, 2015.
- P. Říčan: Psychologie (příručka pro studenty). Praha: Portál, 2013.
- G. Hill: Moderní psychologie. Praha: Portál, 2004.
- J. Šil, K. Karolová: Člověk jako osobnost. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2007.
- **O tebe a o mne** – súbor učebných a metodických materiálov k vyučovaniu psychológie (riešiteľský kolektív grantovej úlohy KEGA 021UK-4/2013 Vyučovanie psychológie a predmetov osobnostného a sociálneho rozvoja – súbor metodických materiálov)

PREHLAD VZDELÁVACIEHO ŠTANDARDU

Vzdelávací štandard sa skladá zo štyroch oblastí, ktoré logicky nadväzujú na úrovni obsahu aj výstupných vedomostí a spôsobilostí. Je konštruovaný tak, aby študent/študentka od porozumenia a kritického zhodnotenia základných princípov psychologickéj vedy (vznik a vývoj psychologického poznania, rôzne prístupy k chápaniu ľudskej psychiky, proces a nástroje formovania psychologického poznania) cez sebaopoznanie a zvyšovanie citlivosti k interindividuálnym a interkultúrnym odlišnostiam dospel k praktickým možnostiam uplatnenia psychologického poznania v aplikovaných psychologických disciplínach a profesiách, aj v osobnom živote.

**VZDELÁVACÍ ŠTANDARD V PREDMETE PSYCHOLÓGIA
(VRÁTANE MEDZIPREDMETOVÝCH VZŤAHOV A PRIEREZOVÝCH TÉM)**

(Sokolová, Lemešová, & Masaryk, 2013)

<p>TEMATICKÝ CELOK 1 (oblasť I., II. a IV.): Úvod do psychológie – psychológia ako veda (6 vyučovacích hodín)</p>	<p>Medzipredmetové vzťahy a prierezové témy: Občianska náuka (filozofia, sociológia a ďalšie príbuzné vedy, kritériá definovania vedy v spoločenských vedách) Matematika (kvantifikácia výskumných dát, štatistika) Mediálna výchova (obraz psychologickéj vedy v médiách) Osobnostný a sociálny rozvoj (význam psychologických profesií v živote jednotlivca)</p>
<p>Obsahový štandard</p>	<p>Výkonový štandard</p>
<p>Psychológia v praxi a jej uplatnenie Psychológia ako veda: psychika, prežívanie, správanie, vedomie, nevedomie, chápanie pojmu duša/psychika Psychológia v systéme vied: základné, aplikované a hraničné psychologické disciplíny Ako vzniká psychologické poznanie: psychologický výskum a vedecká teória, etika psychologického skúmania Výskumné metódy v psychológii: kvalitatívne a kvantitatívne prístupy k výskumu v psychológii</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vedieť popísať rôzne oblasti uplatnenia psychológie a odlíšiť psychologickú profesiu od príbuzných profesií, • Vysvetliť a zhodnotiť rôzne definície a chápania pojmu psychika a predmetu psychologickéj vedy, • Popísať postup psychologického výskumu, navrhnúť jednoduchý výskumný dizajn, • V jednoduchom psychologickom experimente identifikovať závislú a nezávislú premennú, kriticky zhodnotiť externú validitu výskumu, • Vysvetliť význam etických noriem v psychologickéj činnosti, zhodnotiť etický aspekt predkladaného výskumu, • Popísať, uviesť príklady a zhodnotiť výhody a nevýhody základných metód psychologického výskumu.
<p>TEMATICKÝ CELOK 2 (oblasť I. a II.): Vznik a história psychológie (6 vyučovacích hodín)</p>	<p>Medzipredmetové vzťahy a prierezové témy: Občianska náuka (filozofické smery, ktoré ovplyvnili psychológiu) Biológia a fyzika (vymedzenie spoločných oblastí skúmania) História (historický kontext vzniku psychologických smerov)</p>
<p>Obsahový štandard</p>	<p>Výkonový štandard</p>
<p>Vznik psychológie ako samostatnej vedy (historický kontext, filozofia, biológia, fyzika) Historické psychologické školy (štrukturalizmus, asocianizmus, funkcionalizmus, gestaltizmus) Psychoanalýza (Freud, Jung, Adler) Behaviorizmus (Watson, Skinner) Humanistická psychológia (Rogers, Maslow) Súčasný psychologické smery (kognitívna psychológia, kritické smery v psychológii)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vysvetliť význam predvedeckého obdobia psychológie pre formovanie samostatnej psychologickéj vedy, • Popísať a vysvetliť základné východiská jednotlivých psychologických smerov, • Kriticky zhodnotiť význam a prínos jednotlivých smerov pre psychologickú prax (terapia, diagnostika), • Popísať, analyzovať a zhodnotiť základné výskumné východiská jednotlivých smerov.
<p>TEMATICKÝ CELOK 3 (oblasť I., III. a IV.): Vybrané témy zo všeobecnej psychológie: kognitívne procesy a učenie (10 vyučovacích hodín)</p>	<p>Medzipredmetové vzťahy a prierezové témy: Fyzika (fyzikálne zákony verzus senzorické procesy a vnímanie) Biológia (biologické základy senzorických procesov a vnímania) Osobnostný a sociálny rozvoj (regulácia učenia)</p>
<p>Obsahový štandard</p>	<p>Výkonový štandard</p>
<p>Pociťovanie, vnímanie (druhy a zákony vnímania) Pamäť (pamäťový proces, druhy pamäti) Predstavivosť (druhy a význam predstáv) Myslenie (druhy a formy myslenia, myšlienkové operácie) Vývin kognitívnych procesov (J. Piaget) Pozornosť (vlastnosti pozornosti) Efektívne učenie, štýly a stratégie učenia</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Popísať, vysvetliť a uviesť význam a príklady fungovania jednotlivých kognitívnych procesov, • Popísať a zhodnotiť experimenty, ktoré prispeli k výskumu týchto procesov, • Navrhnuť odporúčania pre efektívne učenie sa s využitím poznatkov o kognitívnych procesoch, • Vysvetliť zmeny poznávacích procesov v kontexte vývinového cyklu a uviesť príklady, ako sa tieto zmeny premietajú do školského učenia.
<p>TEMATICKÝ CELOK 4</p>	<p>Medzipredmetové vzťahy a prierezové témy:</p>

<p>(oblasť II. a III.): Úvod do psychológie osobnosti (10 vyučovacích hodín)</p>	<p>Občianska náuka (sociálna determinácia správania) Biológia (biologický základ psychických procesov, dedičnosť, vývin, biologicky orientované typológie...) Matematika (kvantifikácia výskumných dát, štatistika) Literatúra (osobnostné typy v umeleckej spisbe) Mediálna výchova (mediálny obraz „osobnosti“) Osobnostný a sociálny rozvoj (sebapoznanie a senzitivita k interindividuálnym rozdielom)</p>
<p>Obsahový štandard</p>	<p>Výkonový štandard</p>
<p>Osobnosť: chápanie pojmu v psychológii Biologická a sociálna determinácia osobnosti Vývin osobnosti: základné vývinové štádiá a vývinové úlohy Model vývinu osobnosti E. Eriksona Štruktúra osobnosti (psychoanalytický a faktorový prístup) Najvýznamnejšie typológie osobnosti: Hippokrates, Pavlov, Kretschmer, Sheldon, Jung, Eysenck, Spranger, BigFive</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vysvetliť a zhodnotiť jednotlivé chápania konceptu osobnosti v psychológii, • Vysvetliť význam biologických a sociálnych činiteľov vo formovaní osobnosti (popísať a zhodnotiť niektoré experimenty a výskumy v tejto oblasti), • Vysvetliť princíp periodizácie vývinu osobnosti, popísať a kriticky zhodnotiť aspoň 2 periodizácie vývinu, • Kriticky zhodnotiť typologický prístup k chápaniu osobnosti (slabé a silné stránky typológií), • Navrhnuť oblasti, v ktorých možno uplatniť typológie osobnosti.
<p>TEMATICKÝ CELOK 5 (oblasť III. a IV.): Psychológia osobnosti a interindividuálne rozdiely (10 vyučovacích hodín)</p>	<p>Medzipredmetové vzťahy a prierezové témy: Matematika (meranie IQ, normalita, štatistika) Biológia (fyziologický základ emócií) Literatúra (obraz vlastností osobnosti v umeleckej spisbe) História, dejiny umenia (nadanie a talent v historickom kontexte) Mediálna výchova (mediálny obraz inteligencie) Multikultúrna výchova (culture-fair prístupy ku skúmaniu osobnosti a inteligencie) Osobnostný a sociálny rozvoj (sebapoznanie a senzitivita k interindividuálnym rozdielom)</p>
<p>Obsahový štandard</p>	<p>Výkonový štandard</p>
<p>Vlastnosti osobnosti: temperamentové vlastnosti, charakterové vlastnosti, vôľové a motivačné vlastnosti, schopnosti osobnosti Sebaobraz, sebavedomie, sebahodnotenie Dynamika psychiky: motivácia a emócie (základné emócie, emočné stavy, nižšie a vyššie city) Inteligencia (história skúmania a merania IQ, nadanie, emočná inteligencia) Tvorivosť (definícia tvorivosti, faktory tvorivosti, bariéry tvorivosti, vzťah inteligencie a tvorivosti)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Uviesť príklady jednotlivých vlastností osobnosti, • Vysvetliť fyziologický základ emócií a temperamentu, • Porovnať a zhodnotiť rôzne prístupy k definovaniu inteligencie, • Kriticky zhodnotiť slabé stránky konceptu merania IQ, • Vysvetliť vzťah inteligencie a tvorivosti, • Popísať a uviesť príklady jednotlivých faktorov tvorivosti, • Zhodnotiť rôzne profily osobnosti z hľadiska študijného, pracovného a osobného fungovania, • Navrhnuť profil vlastností a schopností pre rôzne profesie, • Navrhnuť postupy a úlohy pre odstraňovanie bariér tvorivosti.
<p>TEMATICKÝ CELOK 6 (oblasť III. a IV.): Psychické zdravie a stres (8 vyučovacích hodín)</p>	<p>Medzipredmetové vzťahy a prierezové témy: Biológia (fyziologické prejavy stresu a duševných porúch) Mediálna výchova (mediálny obraz postihnutia a duševnej choroby) Osobnostný a sociálny rozvoj (podpora zdravého životného štýlu)</p>
<p>Obsahový štandard</p>	<p>Výkonový štandard</p>
<p>Psychické zdravie a psychohygiena: bio-psycho-sociálny model zdravia a choroby Stres: definícia stresu, fázy stresovej reakcie, zdroje stresu, eustres a distress Zvládanie záťaže, stratégie zvládania, psychická odolnosť</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Porovnať rôzne pohľady na definovanie zdravia, psychického zdravia a normality v psychológii, • Popísať fyziologický základ stresovej reakcie a vplyvu stresu na zdravie jednotlivca, • Popísať a uviesť príklady jednotlivých záťažových situácií, • Zhodnotiť a navrhnuť postupy podpory duševného zdravia

<p>Konflikt a frustrácia: zdroje a druhy konfliktov, stratégie riešenia konfliktov Poruchy osobnosti: klasifikácia chorôb, psychopatológia Vybrané poruchy osobnosti a možnosti ich diagnostiky a terapie</p>	<p>jednotlivca,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Na základe symptómov identifikovať vybrané poruchy osobnosti, • Kriticky zhodnotiť súčasné a historické prístupy k terapii v oblasti duševného zdravia, • Navrhnuť postupy zmeny postoja spoločnosti k jednotlivcom s postihnutím alebo duševným ochorením.
<p>TEMATICKÝ CELOK 7 (oblasť I., III. a IV.): Základy sociálnej psychológie (10 vyučovacích hodín)</p>	<p>Medzipredmetové vzťahy a prierezové témy: Občianska náuka (príbuzné sociálne vedy) Matematika (kvantifikácia výskumných dát, štatistiky) Mediálna výchova (sociálne a masové médiá a ich vplyv) Multikultúrna výchova (interkultúrna psychológia) Osobnostný a sociálny rozvoj (rozvoj sociálnych zručností a citlivosti k inakosti v sociálnom kontexte)</p>
<p>Obsahový štandard</p>	<p>Výkonový štandard</p>
<p>Jednotlivec a spoločnosť: socializácia a sociálne učenie, Druhy a formy sociálneho učenia: sociokognitívna teória Jednotlivec a skupina: definícia a druhy sociálnych skupín Ako vzniká skupina: fázy formovania skupiny Sociálny status alebo postavenie jednotlivca v skupine (sociometria) Sociálna rola: identifikovanie sa s rolou a rolový konflikt Postoje (zložky postoja, zmena postojov) Sociálne vzťahy: dyadické vzťahy, dynamika skupiny, dominancia a submisivita, Sociálna percepcia a jej chyby Sociálne správanie: prosociálne, antisociálne správanie, sociálna patológia Agresivita, asertivita, pasivita Sociálna interakcia, sociálna výmena, Komunikácia, druhy a zložky komunikácie Sociálne normy, vplyv, vodcovstvo a konformita Kultúra a interkultúrna psychológia (tolerancia, akceptácia, predsudky a stereotypy)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Na základe experimentov a výskumov vysvetliť a zhodnotiť vybrané sociálne javy (sociálne učenie, dynamika skupiny, identifikácia s rolou, sociálna percepcia, kognitívna disonancia, vplyv autority, konformita, sociálna facilitácia a inhibícia, sociálne zaháľanie...), • Uviesť praktické príklady týchto javov zo školského a rodinného života, • Navrhnuť vlastný experiment/replikáciu experimentu zameraného na skúmanie sociálnych javov, • Identifikovať a popísať rôzne druhy a formy komunikácie, • Popísať, vysvetliť a uviesť príklady skupinových javov (formovanie skupiny, skupinové normy, kohézia, vodcovstvo...), • Kriticky zhodnotiť vplyv médií na rôzne sociálne javy (komunikácia, šírenie mýtov a predsudkov, formovanie postojov...), • Uviesť príklady využitia poznatkov sociálnej psychológie v praxi príbuzných disciplín (školsťvo, zdravotníctvo, manažment, marketing a pod.), • Navrhnuť možnosti zmeny postojov k marginalizovanej skupine.

*s ohľadom na rôzne hodinové dotácie na rôznych školách je v návrhu pre každý tematický celok stanovená minimálna hodinová dotácia, ktorá vychádza z modelu 2hod./týž. v jednom ročníku, t.j. cca 60 hodín priamej výučby.